

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Дробахіної Тетяни Олегівни

на тему **«Розвиток креативних індустрій**

на регіональному та місцевому рівнях»,

яка представлена на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань

28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю

281 «Публічне управління та адміністрування»

Рецензію підготовлено на основі вивчення тексту дисертації, наукових публікацій здобувачки, в яких опубліковано результати дисертаційної роботи, документів із підтвердженням впровадження результатів дослідження у практику діяльності органів публічного управління.

1. Обґрунтування актуальності теми дисертації,

її зв'язок із науковими програмами, темами

Важливість розвитку креативної економіки щороку стає все очевиднішою. Всесвітній економічний форум визначив креативність однією з головних компетенцій майбутнього. Креативні індустрії є основою креативної економіки, забезпечуючи її творчим контентом та інноваціями, надаючи більш широкий контекст, в якому ці індустрії можуть процвітати й інтегруватися з іншими економічними секторами. Російсько-українська війна стала серйозним викликом для креативної економіки та креативних індустрій, але водночас сприяла їхній адаптації та розвитку. Українські креативні підприємства демонструють стійкість та здатність до інновацій, зберігаючи культурну ідентичність та підтримуючи економіку країни. Останні роки також характеризуються зростанням кількості інноваційних рішень та стартапів у креативній сфері. З'явилася тенденція до створення нових креативних кластерів у західних регіонах України, де переміщені підприємства об'єднуються для взаємної підтримки та спільних проєктів, розбудови взаємодії з місцевими органами влади, інститутами громадянського суспільства та міжнародними організаціями задля підтримки розвитку креативних індустрій на регіональному та місцевому рівнях. Зазначене зумовлює актуальність дослідження відповідних процесів.

Дисертація Т. О. Дробахіної відповідає потребам розвитку науки й практики публічного управління та адміністрування в умовах надскладної ситуації воєнного стану і подальшого повоєнного відновлення України. У цьому контексті можна погодитися із висновком, який зроблено здобувачкою, щодо актуальності дисертаційної роботи, зокрема: «... протиріччя між

нагальною потребою застосування підходу смарт-спеціалізації у стратегічному управлінні на регіональному та місцевому рівнях в Україні та недостатністю концептуального та методичного забезпечення цих процесів» (стор. 22).

Актуальність теми дисертації підтверджується також тим, що дисертаційна робота виконана відповідно до стратегічних цілей «Створення конкурентоспроможної креативної економіки для збалансованого розвитку України» та «Забезпечення розвитку туризму як одного з драйверів соціокультурного та економічного розвитку регіонів», напряду «Креативні індустрії та індустрія гостинності» Національної економічної стратегії на період до 2030 року, а також стратегічних ініціатив Національної ради з відновлення України від наслідків війни у межах реалізації низки тем науководослідних робіт: «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні» (номер державної реєстрації 0122U002375) та «Цифрова трансформація публічного управління» (номер державної реєстрації 0122U002236), що виконуються на кафедрі державного управління і місцевого самоврядування НТУ «Дніпровська політехніка»; «Державне стимулювання розвитку ОТГ і підвищення рівня їх спроможності» (номер державної реєстрації 0119U100783), що виконувалася на базі Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України; «Інноваційні інструменти забезпечення інвестиційного та інфраструктурного розвитку об'єднаних територіальних громад» (номер державної реєстрації 0120U102642), що виконувалася на кафедрі менеджменту та управління проектами Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, у виконанні яких Т. О. Дробахіна брала участь як молодший науковий співробітник, виконавець. Внесок авторки полягає в дослідженні наукових підходів до керованого розвитку креативних індустрій на регіональному та місцевому рівнях задля забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку територій і громад в Україні, їх повоєнного відновлення та ревіталізації, а також розробленні відповідних практичних рекомендацій органам публічного управління.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків

і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Для розв'язання окресленого наукового завдання у дисертації коректно визначено об'єкт і предмет дослідження (стор. 28), його мету (стор. 27).

Здобувачкою поступово вирішено низку завдань за відповідною структурно-логічною схемою дослідження, що сприяло реалізації поставленої мети.

Належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність забезпечені, зокрема, використанням широкої джерельної бази за темою дисертації: список використаних налічує 283 найменування, з яких 210 – іноземними мовами (с. 222-254).

Логіка викладання матеріалу корелюється з предметом дослідження і обраними методами дослідження. Це дозволило Т. О. Дробахіній сформулювати підґрунтя з наукових підходів і концепцій, які покладено в основу її наукових досліджень. Для дисертації характерна системність та ясність викладення матеріалу, вміння виділити суттєві моменти, чітка їх аргументація. Висновки дисертаційної роботи цілком обґрунтовані, коректні.

Вищезазначене дозволяє констатувати, що отримані здобувачкою в ході роботи над дисертацією наукові результати є всебічно обґрунтованими та достовірними, а також такими, що мають наукову новизну, зокрема:

- уперше сформовано комплекс концептуальних положень, який містить адаптовані методичні підходи, принципи, моделі, механізми та рекомендації органам публічного управління щодо їх практичного впровадження, системне застосування яких сприятиме успішності керованого розвитку креативних індустрій на регіональному та місцевому рівні в Україні як основи формування конкурентоспроможної креативної економіки для повоєнного відновлення та подальшого збалансованого розвитку;

- удосконалено модель «Циклу обертання талантів у креативних коворкінгах», що містить: чотири механізми постійного процесу максимізації ефективності простору (залучення, відбору, розвитку та утримання талантів), механізм медіації талантів, набір правил організації простору, – застосування якої дозволяє виокремити основні характеристики, підхарактеристики та похідні при розбудові регіональних коворкінгів; методичний підхід до впровадження принципів міжрегіонального співробітництва та колаборації між креативними індустріями та традиційними галузями через обґрунтування механізму «крос-збагачення» у сферах креативних індустрій як основи формування екосистеми регіональних інновацій на основі застосування арт- та дизайн мислення для народження інновацій (вдосконалений цикл творчості Н. Оксман);

- дістали подальшого розвитку: наукові положення щодо встановлення взаємозв'язків між креативними індустріями і туризмом в конкретних секторах на основі моделі «Мережа креативних міст ЮНЕСКО» (UCCN), задля виявлення потенціалу цих секторів щодо успішності регіонального і

місцевого розвитку, зокрема, розвитку саме «творчих міст», та опис можливих синергетичних ефектів від взаємодії таких сфер як публічне управління нематеріальною спадщиною, креативними індустріями та туризмом як частини глобального руху за більш сталий «культурний туризм» за першим виміром, та процесу, що забезпечує прогрес території чи громади у досягненні Цілей сталого розвитку – за другим; науковий підхід щодо розгляду концепту «фреймворк «креативне місто»» як елементу публічної політики, що дозволило на основі розширення існуючої концепції з урахуванням основних трендів розвитку розробити модель фреймворку «креативне місто» у «період переходу», яка може розглядатися як основа для подальшого формування комплексу методико-технологічного забезпечення процесів розвитку креативних індустрій на регіональному та місцевому рівнях із можливістю вдосконалення через розширення або звуження за чисельністю чи змістовною сутністю інституцій, що входять до фреймворку, реагуючи на поточні виклики чи потреби території.

Вищенаведена інформація дозволяє зробити висновок, що Т. О. Дробахіна продемонструвала належний рівень володіння методологією наукової діяльності, а поставлене наукове завдання успішно виконано.

3. Оцінка змісту роботи та повноти викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Структурно, дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 267 сторінок, з них 221 – основний текст. У роботі представлено 22 таблиці, 7 рисунків, 3 додатки, список використаних джерел.

Структура роботи є добре продуманою, матеріал викладений логічно та послідовно, науковою українською мовою. Детальне вивчення тексту дисертації дає підстави стверджувати про глибоке розуміння проблематики та завдань, поставлених для вирішення, а підхід до викладу отриманих результатів дослідження відзначається системністю та ґрунтовністю опрацювання матеріалу за темою дослідження.

У розділі 1 – Методологічні основи керованого розвитку креативних індустрій на регіональному та місцевому рівнях (стор. 35-93) – здобувачкою представлено результати здійснення комплексного аналізу підходів до визначення та типологізації креативних індустрій як об'єкту публічного управління; охарактеризовано методологічні засади керованого розвитку креативних індустрій на регіональному рівні через «крос-збагачення» на основі вивчення кращих європейських практик; досліджено сучасний стан, виклики та перспективи розвитку креативних індустрій в Україні у період

повоєнного відновлення. Зокрема, здійснений дисертанткою комплексний аналіз стану наукового опрацювання проблеми розвитку креативних індустрій на основі вивчення значного наукового доробку закордонних і вітчизняних науковців, а також настанов міжнародних організацій дозволив сформулювати авторське (уточнене) визначення поняття «креативні індустрії», як секторів економіки, що використовують для створення своїх продуктів і послуг індивідуальну креативність та колективні креативні продукти, створюючи додаткову цінність через використання талантів, об'єднаних навколо спільної ідеї (пп. 1.1). Можна погодитися із висновком дисертантки, що пропонуване визначення відображає сучасні тенденції об'єднання талантів та колективів навколо спільної ідеї, що підкреслює перехід від індивідуальних продуктів до продуктів проектних груп. Також варто відзначити, що у пп. 1.3 дослідження здобувачкою охарактеризовано основні завдання та виклики, пов'язані із перспективами розвитку креативних індустрій, а саме індустрії гостинності та туризму на основі Національної економічної стратегії України на період до 2030 року, а також визначено ключові обмеження для розвитку сфери креативних індустрій під час війни, повоєнного відновлення.

Розділі 2 – Концептуальні засади розвитку креативних індустрій на регіональному та місцевому рівнях (стор. 112-146) – містить результати: здійснення комплексного аналізу проблематики розвитку креативних індустрій на рівні міст та вироблення пропозицій щодо рішень, які можна буде застосувати в українському контексті, зокрема, схарактеризовано креативні коворкінги як інструмент формування урбаністичного портрету регіону та джерело «пулу талантів»; визначення потенціалу культурного туризму як ключової галузі регіональної економіки. Запропоновано підхід щодо погляду на фреймворк «креативне місто» як елемент публічної політики, що дозволило на основі розширення існуючої концепції з урахуванням основних трендів розвитку розробити модель фреймворку «креативне місто» у «період переходу», яка може розглядатися як основа для подальшого формування комплексу методико-технологічного забезпечення процесів розвитку креативних індустрій на регіональному та місцевому рівнях із можливістю вдосконалення через розширення або звуження за чисельністю чи змістовною сутністю інституцій, що входять до фреймворку, реагуючи на поточні виклики чи потреби території. Авторка зацентувала увагу на перетині креативних індустрій на основі туризму є визнаною світовою тенденцією, потенціал якої може бути реалізований для України, де кожен регіон має свої специфічні ремесла, етно-промисли, гастрономічну культуру, і є здатним створювати унікальні продукти для аудиторій на основі досвіду вражень та генерування продуктів нової якості.

У розділі 3 – Методико-технологічне забезпечення керованого розвитку креативних індустрій на регіональному та місцевому рівнях (стор. 162-206) – наведено результати виконання двох наукових завдань дослідження: розроблення підходів щодо підтримки керованого розвитку креативних індустрій на регіональному та місцевому рівнях в Україні через, а саме: обґрунтування механізму «крос-збагачення» у сфері креативних індустрій як основа формування екосистеми регіональних інновацій та визначення особливостей використання підходів управління знаннями, Agile та Extreme проектного менеджменту задля розвитку креативних індустрій на місцевому рівні (пп. 3.1 та 3.2); моделювання профілю компетентності осіб, діяльність яких сприятиме успішності процесів розвитку креативних індустрій на регіональному і місцевому рівнях в Україні (пп. 3.3). Запропоновано модель профіля компетентності «Каталізатора змін» для реалізації фреймвоку «креативне місто» в Україні за трьома вимірами (ключові знання; ключові прояви поведінки; спеціальні знання) та чотирма рівнями впливу «каталізаторів змін» (місцевий; регіональний; крос-регіональний; національний рівень та вище) через розроблення комплексу матриць складових компетентності за сферами: «Практики та навички управління командою», «Культура та поведінка», «Бізнес підхід», «Доказова практика», «Керування змінами», «Технології та люди», застосування якої має забезпечити проактивний керований розвиток креативних індустрій за участі органів публічного управління, що сприятиме розбудові всеукраїнських, міжрегіональних та локальних колаборацій у сфері креативних індустрій, а також на перетині традиційних галузей економіки та креативних індустрій.

Основні наукові результати, які отримано здобувачкою дисертаційної роботи опубліковано в 15 наукових працях, із них: 4 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному виданні (у співавторстві), 10 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій (1 – у співавторстві).

4. Значення роботи для науки, практики та суспільства

Вважаємо, що результати дисертаційної роботи мають для галузі публічного управління та адміністрування важливе наукове та практичне значення:

– наукове значення роботи полягає у формуванні комплексу концептуальних положень, який містить адаптовані методичні підходи, принципи, моделі, механізми, системне застосування яких сприятиме успішності керованого розвитку креативних індустрій на регіональному та місцевому рівні в Україні як основи формування конкурентоспроможної креативної економіки для повоєнного відновлення та подальшого

збалансованого розвитку територій і громад;

– практичне значення роботи полягає в тому, що основні концептуальні положення доведені до рівня практичних рекомендацій і можуть бути використані органами публічного управління в процесах керованого розвитку креативних індустрій, а також під час розроблення відповідних освітніх програм у системі підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та представників інших заінтересованих сторін.

Наукові рекомендації, висновки, пропозиції, які отримано за результатами дисертаційної роботи, були враховані і використані у діяльності:

– Департаменту гуманітарної політики Дніпровської міської ради у частині пропозиції щодо фреймворку «креативне місто», а саме: підходу щодо погляду на фреймворк «креативне місто» як елемент публічної політики; впливу фреймворку «креативне місто» на формування, реалізацію та взаємодію політик розвитку міста та окремо політик, пов'язаних із розвитком культури та інших складових креативної економіки; впливу та сутності кожного з шести трендів на розвиток фреймворку «креативне місто» як основи для порівняння та відновлення міст у процесі відбудови та відновлення у повоєнний період в Україні (довідка про впровадження від 17.04.2024 № 21/26-3);

– Комунального закладу «Дніпропетровського обласного центру молодіжної роботи, утвердження української національної та громадської ідентичності» Дніпропетровської міської ради стосовно підходу щодо погляду на створення «креативних коворкінгів» для розвитку центру молодіжної роботи; моделі креативного коворкінгу з точки зору бізнес-моделі складової креативних індустрій; типів коворкінгів, які найкращим чином реалізовані у зарубіжних країнах для можливості розробки власної моделі креативного коворкінгу (довідка про впровадження від 29.04.2024 № 1);

– Інституту державного управління Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» під час вдосконалення навчально-методичного забезпечення дисциплін освітніх програм, що реалізовувалися в інституті (довідка про впровадження від 18.06.2024 № 12-34/107-ІДУ) (Додаток А).

Зазначене вказує і на значущість результатів дослідження для суспільства.

5. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

За результатами вивчення тексту дисертації, наукових публікацій

здобувачки, а також звіту, щодо перевіряння тексту дисертаційної роботи за допомогою онлайн сервісу перевірки на плагіат StrikePlagiarism, наданого відповідно до пп. 4.2.5 Положення про систему запобігання та виявлення плагіату Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» затвердженого Вченою радою університету 13.06.2018, протокол № 8 (зі змінами та доповненнями, затвердженими Вченою радою університету від 26.03.2019), порушень академічної доброчесності не встановлено. У разі використання ідей, підходів, висновків, наукових результатів і фрагментів текстів інших дослідників наведено коректні посилання на відповідні джерела.

б. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертації

У цілому дисертація справляє позитивне враження, проте є окремі положення, які потребують уточнення або спонукають до дискусії, зокрема:

1. Здобувачкою визначено ключові обмеження для розвитку сфери креативних індустрій під час війни та повоєнного відновлення, а саме: «відсутність державного фінансування на підтримку креативних індустрій», «наявні державні інструменти підтримки бізнесу майже не враховують специфіку креативних індустрій» (п. 1.3). Результати проведеного аналізування можуть бути використані для обґрунтування політик і програм на різних рівнях публічного управління, спрямованих на подолання описаних обмежень для розвитку сфери креативних індустрій. Водночас, цей перспективний підхід не знайшов у роботі подальшого розкриття.

2. У пп. 2.1 дисертаційної роботи зацентровано на тому, що фреймворк «креативне місто» є гнучким та нечітко визначеним, а також схарактеризовано шість трендів розвитку фреймворку. Потребує пояснення авторська позиція щодо напрямів практичного застосування фреймворку «креативне місто» органами публічного управління.

3. Наукові положення щодо встановлення взаємозв'язків між креативними індустріями і туризмом в конкретних секторах галузі задля виявлення потенціалу цих секторів щодо успішності регіонального і місцевого розвитку, зокрема, розвитку саме «творчих міст», які представлені у пп. 2.3 роботи у описовому вигляді, варто представити у вигляді моделі із застосуванням процесного підходу та врахуванням особливостей взаємодії заінтересованих сторін - учасників процесів регіонального та місцевого розвитку.

4. У пп. 3.2 роботи схарактеризовано кращі практики успішних підходів для реалізації змін задля розвитку креативних індустрій на місцевому рівні, а саме, підходів управління знаннями, Agile та Extreme проектного

менеджменту. Але, на наш погляд, залишилося неповною мірою розкритим та потребує пояснення під час захисту, чому саме підходи управління знаннями, Agile та Extreme проектного менеджменту виступатимуть у ролі ключових для розвитку креативних індустрій на місцевому рівні.

5. Здобувачкою розроблено комплекс матриць складових компетентності для ролі «Каталізатор змін» за сферами: «Практики та навички управління командою»; «Культура та поведінка»; «Бізнес підхід»; «Доказова практика»; «Керування змінами»; «Технології та люди» (пп. 3.3). На наш погляд, цей комплекс варто було б доповнити також матрицею «Діджиталізовані підходи та інструменти для розбудови бізнес-процесів», враховуючи зростаючий тренд на використання цифрових інструментів для підтримки та вдосконалення існуючих та створення нових процесів як в організаціях, так і в міжорганізаційних комунікаціях.

Висловлені зауваження відтворюють творчий характер роботи, суттєво не впливаючи на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Т. О. Дробахіної, та підтверджують суттєву складність проблематики, що досліджується.

7. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота Дробахіної Тетяни Олегівни «Розвиток креативних індустрій на регіональному та місцевому рівнях» є цілісним самостійним, завершеним науковим дослідженням, що вирішує актуальне науково-прикладне завдання, має теоретичну і практичну цінність у галузі публічного управління та адміністрування. За результатами вивчення тексту роботи і публікацій авторки можна констатувати, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам до такого виду досліджень.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованості, наукової та практичної цінності здобутих результатів дисертація «Розвиток креативних індустрій на регіональному та місцевому рівнях» відповідає галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» та спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» та вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від

31.05.2019)», а її автор, Дробахіна Тетяна Олегівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Рецензент,
завідувач кафедри туризму
та економіки підприємства
НТУ «Дніпровська політехніка»
доктор економічних наук, професор

_____ Людмила БЕЗУГЛА